

بسم الله الرحمن الرحيم

موضوع تحقیق گروه رشد ميثاق:

## واکاوی دعا و نیایش در قرآن

محققین:

مریم مزارعی ، زینب امیری ، مکيه ليراوی ، ریحانه چشرخ

استاد راهنما: سرکار خانم دشتی مکان

مدرسه علمیه الزهراء سلام الله عليها

شهرستان گناوه

دی ماه ۱۳۹۷

## چکیده

زندگی دنیا به گونه ای است که خواه ناخواه توجه انسان را تا حدودی به امور مادی جلب می کند؛ اما واقعیت این است که انسان برای تقرب به خدا آفریده شده است و باید از تمام جوانب زندگی برای نیل به این مقصود بهره گیرد. یکی از راهها برای این منظور آن است که هرروز لحظاتی از عمر خود را صرف توجه خالص به بارگاه الهی کند. این توجه بیشتر در نماز جلوه گر می شود؛ در نماز دعاهایی در حال قنوت و سایر حالات خوانده می شود گذشته از آنکه در روایات برای قبل و بعد از نماز نیز دعا های دیگری وارد شده است حتی می توان خود نماز را نوعی دعا دانست در اصطلاح دعا درخواست عنایت و فضل خداوند و استمداد از او و سرانجام اظهار نیازمندی و عجز نزد او و هم ارتباط معنوی انسان ها و آفریدگار جهان و نجوای با او، به شمار می آید. دعا وسیله ای است که تمام خلایق، خصوصاً انسانها از آن بیگانه نیستند و همیشه بدان توجه دارند و با زبان حال و قال از آن استفاده می کنند هر چند که واژه ای به نام دعا در میانشان مطرح نباشد چون هر کلمه و کلامی که از استمداد و ایجاد رابطه به خدا حکایت نماید دعاست. حکمت و فلسفه دعاء، رسیدن به قرب الهی است، ودعاء وسیله ی تقرب الی الله است. دعا و خواهش عفو و رحمت، در همه ی ادیان الهی بوده است از آدم ابوالبشر گرفته تا ابراهیم خلیل و موسی بن عمران و عیسی بن مریم و پیغمبر خاتم که همه ی آنها امت های آنان اهل دعا بوده اند که بعضی از دعا های آنها در قرآن کریم آمده است.

**کلمات کلیدی:** دعا، انسان، نیاز، قرآن، خدا

## فهرست مطالب

| عنوان                               | صفحه |
|-------------------------------------|------|
| مقدمه.....                          | ۶    |
| کلیات تحقیق.....                    | ۷    |
| ۱- تعریف و تبیین موضوع.....         | ۷    |
| ۲- اهمیت و ضرورت موضوع.....         | ۷    |
| ۳- اهداف و فوائد تحقیق.....         | ۹    |
| ۴- پیشینه موضوع.....                | ۹    |
| ۵- سوالات.....                      | ۱۰   |
| ۶- ساختار تحقیق.....                | ۱۱   |
| ۷- روش تحقیق.....                   | ۱۲   |
| ۸- اموانع و محدودیت ها.....         | ۱۲   |
| ۱- گفتار اول: چستی دعا و نیایش..... | ۱۴   |
| ۱-۱. معنای لغوی دعا.....            | ۱۴   |

|                                       |    |
|---------------------------------------|----|
| ۱-۲. معنای اصطلاحی دعا.....           | ۱۴ |
| ۱-۳. حکمت و فلسفه دعا.....            | ۱۴ |
| ۱-۴. حقیقت دعا.....                   | ۱۵ |
| ۲. گفتار دوم: جایگاه و اهمیت دعا..... | ۲۲ |
| ۲-۱. ضرورت دعا و نیایش.....           | ۲۲ |
| ۲-۲. آداب دعا.....                    | ۲۳ |
| ۲-۳. اقسام دعا.....                   | ۲۵ |
| ۲-۴. اقسام دعا کنندگان.....           | ۲۸ |
| ۳. گفتار سوم: انگیزه های دعا.....     | ۳۶ |
| ۳-۱. نیاز انسان به دعا.....           | ۳۷ |
| ۴. گفتار چهارم: عوامل استجاب دعا..... | ۴۴ |
| ۴-۱. عوامل نظری اعتقادی.....          | ۴۵ |
| ۴-۲. عوامل عملی و رفتاری.....         | ۴۷ |
| ۵. گفتار پنجم: موانع استجاب دعا.....  | ۵۱ |
| ۶. گفتار ششم: آثار و فواید دعا.....   | ۵۵ |
| نتیجه گیری.....                       | ۵۹ |



## ۲. کسب اخلاق خدایی:

در دستورات مذهبی و احادیث شریفه توصیه شده است که اخلاق خدایی درآیید.

« تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ »

دعا کننده از طریق دعای خود سعی می کند صفات خدایی در خود ایجاد و تقویت نماید و کوشش می کند که همچنان خدا را با صفاتی مانند مهربان و گذشت متصف می سازد او نیز با دیگران مهربان و با گذشت باشد.

## ۳. پاکی و پاکیزگی:

از آداب دعا، پاک بودن لباس و حلال بودن غذای دعا کننده و مباح بودن مکان دعاست. پیامبرگرامی صلی الله علیه و اله و سلم می فرمایند: کسی که دوست دارد دعایش مستجاب شود بای خوراک و کسبش پاکیزه باشد.

وقتی دعا کننده مقید گردد که از راه حرام ارتزاق نکند و کسب و کار ناروا نداشته باشد به کمال معنوی می رسد. جامعه ای که افراد آن باچنین دعایی سروکار داشته باشند چه ملت خوشبخت و دارای چه مدینه ی فاضله ای خواهند بود.

## ۴. سرکوبی نفس:

بزرگترین فایده ی دعا و حتی همه ی عبادات، جلوگیری از طغیان نفس است. حضرت علی علیه السلام در خطبه ی قاصعه، در نکوهش تکبر مطالب مفصلی بیان می دارند. در قسمتی از این خطبه می فرمایند: این خوی پلید بزرگترین دام شیطان و قوی ترین ابزار فریب او شمرده می شود.

نابود ساختن خود خواهی به منزله ی ریشه کن کردن تمامی معایب اخلاقی و آماده نمودن خود برای کسب همه ی فضایل است. خداوند در قرآن می فرماید:

« قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا »

هر که نفس خود را از گناه و بدی پاک سازد رستگار خواهد شد.

نیایشگر با ایستادن در پیشگاه خدا، و توجه نمودن به کبریایی و عظمت او، و در نظر گرفتن کوچکی و حقارت خود، فقر و نیاز سراپای وجود خویش را در مقابل خداوند اظهار می نماید و بدین وسیله، خود را از هر مخلوقی بی نیاز و تنها به او نیازمند می بیند.

پس دعا فروتنی توأم با مناعت و عزت نفس را به دنبال دارد. (مصباح یزدی، ۱۳۹۰، ص ۳۶)

## نتیجه گیری

دعا و تلاش دو بالی هستند؛ برای پرواز انسان به سمت کمال و کامیابی دین و دنیا و این دو، هماهنگ و همدوش وسیله ی رسیدن انسان به تعالی و ترقی است؛ انسان به طور طبیعی مجذوب کمال است، کششی فطری در درون انسان وجود دارد که او را به سوی بی نهایت سوق می دهد و انسان با تلاش، بدون دعا و توجه به خدا به سرانجام مطلوب و سعادت بخش نخواهد رسید؛ لذا عبادات باید با نیت تقرب به خدا به جا آورده شود و دعا که از بهترین عبادت هاست تنها با همین نیت باید انجام گیرد تا اینکه باشد وسیله ای برای رسیدن به مرام که در پیش رو دارید. چنانکه دعای شبانه روزی، بدون کار و کوشش هرگز قدم به پیش نخواهد برد..

بدین خاطر یکی از وظائف عبودیت و بندگی، دعاء است، که مقدار واجب آن در نماز اداء می شود، چون نماز نوعی از دعاء است، و نماز در ادیان گذشته به صورت دعاء بوده است. مومن واقعی در هیچ حالی از خدا غافل نیست، خواه در رفاه باشد و خواه در شدت. از نظر او، دعا موجب کمال انسان است، چه وسایل عادی فراهم باشد و چه فراهم نباشد. او از دعا دست نمی کشد، در جایی که اسباب عادی مهیاست به این دلیل دعا می کند که آن اسباب را موثر واقعی نمی داند چون تنها خدا را موثر حقیقی در تامین نیازهای خود می داند و تاثیر اسباب مادی را نیز منوط به اجازه ی او می شمارد. آنجا هم که اسباب عادی مهیا نیست دعای او به این دلیل است که قدرت خدا را محدود به اسباب عادی نمی داند و معتقد است که خدا می تواند بدون در نظر گرفتن اسباب عادی نیاز او را تامین نماید.

❖ قرآن کریم

- ۱- ابن ابی الحدید، بی تا، شرح نهج البلاغه، بیروت، موسسه اعلمی
- ۲- جوهری، اسماعیل، ۱۴۰۷ق، صحاح تاج اللغة و صماح العربیه، بیروت، دارالعلم الملايين
- ۳- دشتی، محمد، ۱۳۹۶، ترجمه ی نهج البلاغه، قم، آثار فرهنگ برتر
- ۴- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۲، لغت نامه دهخدا، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران
- ۵- راغب اصفهانی، ۱۳۶۲، مفردات الفاظ القرآن، تهران، انتشارات مرتضوی
- ۶- شریعتی، علی، ۱۳۷۶، فرهنگ لغات، تهران، انتشارات قلم
- ۷- عسکری، ابوهلال، ۱۴۱۲ق، الفروق اللغویه، قم، موسسه نشر اسلامی
- ۸- فتاحی، سید حمید، ۱۳۷۷، باجوانان در ساحل خوشبختی، قم، نشر الهادی
- ۹- فراهیدی، خلیل بن احمد، ۱۴۰۹ق، کتاب العین، قم، موسسه دارالهجره
- ۱۰- قائمی، علی، ۱۳۶۹، سازندگی و تربیت دختران، بی جا، انتشارات انجمن اولیا و مربیان جمهوری
- ۱۱- کاشفی، محمدرضا، ۱۳۸۹، دعا و توسل، قم، دفتر نشر معارف
- ۱۲- مجلسی، محمد باقر، ۱۴۰۳ق، بحار الانوار، بیروت، موسسه الوفاء
- ۱۳- محمد بن مکرم، ابن منظور، ۱۴۰۵ق، لسان العرب، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی

۱۴- مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۹۰، بر درگاه دوست یاد او (مشکات)، قم، انتشارات آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

۱۵- مصطفوی کرمانی، محمد، ۱۳۵۱، دعا عامل پیشرفت یا رکود، بی جا، انتشارات حقیقت

۱۶- مظاهری، حسین، مترجم: محمد تحریرچی، ۱۳۶۴، شرح و تفسیر دعای کمیل، بی جا، انتشارات لا اله الا هو

۱۷- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۸۶، پیام امیرالمؤمنین، ج ۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه

۱۸- ممدوحی کرمانشاهی، حسن، ۱۳۹۵، نیایش از دیدگاه عقل و نقل، قم، مؤسسه بوستان کتاب

۱۹- موحدی نژاد، محمد، ۱۳۹۰، دعا: زبان راز و نیاز در قرآن، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن

۲۰- موسوی ده سرخی، علی، ۱۳۷۸، راه پرواز یا دانستیهای دعا، تهران، حافظ نوین و اوج دانش

۲۱- نراقی، احمد، ۱۳۸۶، معراج السعاده، تهران، راه علم

۲۲- هاشمی رفسنجانی، علی اکبر، ۱۳۸۶، فرهنگ قرآن، قم، مؤسسه بوستان کتاب

sobhe.omid۶۸@gmail.com

<http://pajoohe.ir>